

Samenvatting

De kiezer op het Pluche Tweede Kamerverkiezingen 2010 in zicht

De Tweede Kamerverkiezingen, die op 9 juni worden gehouden, zijn bepalend voor het antwoord op de vraag welke koers Nederland kiest om door de recessie heen te komen. Bezuinigingen zijn onontkoombaar, zoals blijkt uit de door ambtelijke werkgroepen samengestelde Brede Heroverweging. De vraag is hoe hoog die besparingen zullen uitpakken. De kiezer kan daar meer dan ooit invloed op uitoefenen. Alle stemgerechtigden hebben met deze verkiezingen de mogelijkheid te kiezen hoe zij de samenleving willen inrichten, welke voorzieningen de overheid moet financieren en hoe de lasten moeten worden verdeeld.

De BMC-publicatie 'Tweede Kamerverkiezingen 2010 in zicht' is de weerslag van een diepgaand onderzoek onder een representatieve groep Nederlandse stemgerechtigden. Het gaat nadrukkelijk niet om een opiniepeiling in beperkte zin, een dagkoers of een momentopname. De onderzoekers waren niet op zoek naar zetelverdelingen, maar naar het mechanisme daarachter. De vraag was niet hoeveel, maar wie en waarom?

Onderzoeksvragen

In het rapport wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

- Wat zijn de scheidslijnen die verschillende groepen in de Nederlandse bevolking het best definiëren?
- Wat betekenen deze scheidslijnen in de politieke arena voor de stemvoorkeur en voor de wijze waarop de stemkeuze wordt bepaald?
- Is er een relatie tussen de scheidslijnen en steun voor specifieke beleidsvoorstellen/bezuinigingen?

Door beantwoording van deze vragen tracht het rapport inzicht te bieden in het profiel van de kiezer en waar de kiezer nu eigenlijk voor kiest.

Het onderzoek is uitgevoerd door BMC Onderzoek, waar het gerenommeerde onderzoeksbureau SGBO de uitvoerende partij is voor kiezersonderzoek en benchmarks voor gemeenten. Vanaf 1994 deed SGBO, in opdracht van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), kiezersonderzoek in gemeenten. Met dit project van BMC Onderzoek zijn de Tweede Kamerverkiezingen toegevoegd aan die rijke onderzoekstraditie.

Het veldwerk voor het onderzoek is uitgevoerd door TNS NIPO in opdracht van BMC Onderzoek. In totaal deden 3556 mensen mee. Qua samenstelling vormt de groep respondenten een goede afspiegeling van de samenleving. De vragenlijst die hen is voorgelegd is door BMC Onderzoek opgesteld en voldoet aan wetenschappelijke vereisten.

Dimensies en scheidslijnen

Aan de hand van reacties van respondenten op stellingen werden dimensies opgesteld waarlangs scheidslijnen zichtbaar werden. Met behulp van deze dimensies en van onderscheidende persoonlijke kenmerken werd de stemkeuze geanalyseerd. Door het vaststellen van de scheidslijnen en variërende persoonskenmerken werd de pluriformiteit van de Nederlandse samenleving in kaart gebracht. De sterkte van gevonden verbanden biedt inzicht in de vraag waarom in het publieke debat een sociaal-culturele tweedeling wordt ervaren.

Het onderzoek richtte zich ook op het effect van scheidslijnen in de samenleving op de bezuinigingsvoorstellen uit de Brede Heroverweging. Met andere woorden: voor welke voorstellen bestaat steun bij welke groepen kiezers? Welke voorstellen hebben effect op de stemkeuze en verschilt dat voor de diverse groepen? Wat is het verwachte effect voor die groepen?

Opkomst onder 80 procent

Uit het onderzoek blijkt dat 69 procent van de respondenten “zeker” gaat stemmen. De ervaring met dit soort onderzoek leert dat in de regel de daadwerkelijke opkomst vrij nauwkeurig overeenstemt met het percentage respondenten dat zegt zeker te gaan stemmen. Een opkomst van 69 procent zou beduidend lager zijn dan bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2006, toen het percentage iets boven de 80 procent was. De onderzoekers verwachten echter dat dankzij de media-aandacht en het grote belang dat mensen aan deze verkiezingen hechten, veel van de respondenten die aangeven “waarschijnlijk” te gaan stemmen dat ook daadwerkelijk zullen doen. Desalniettemin wordt de 80 procent waarschijnlijk niet gehaald.

Door degenen die niet gaan stemmen wordt gebrek aan vertrouwen in de politiek (27 procent) het meest als reden genoemd. Opmerkelijk daarbij is dat het percentage onder mannen (32) hoger is dan onder vrouwen (22). De tweede reden om niet te gaan stemmen is desinteresse. Daar scoren jongeren tussen 18 en 35 jaar met 31 procent hoog. Opvallend is, dat de groep niet-geïnteresseerden zich vooral bevindt in de middenklasse (70 procent).

Hoe gaat Nederland stemmen?

Uit het onderzoek blijkt dat 17,2 procent van de respondenten die zeggen zeker te gaan stemmen nog niet weet of wil zeggen op welke partij dat zal zijn. Van deze zwevende kiezer is 63 procent vrouw en 37 procent man. Zij is bovendien onder de 45 jaar en woont in Noord-Holland, Zuid-Holland of Noord-Brabant in een wat kleinere gemeente. Zij werkt, maar minder dan de kiezer die wel weet wat hij of zij gaat stemmen, is minder hoog opgeleid en kiest waarschijnlijk niet voor de PVV.

VVD en PvdA lijken de grootste partijen te worden. Een analyse van de respondenten die wel weten op welke partij zij gaan stemmen wijst uit dat de VVD, de PVV en D66 de waarschijnlijke winnaars van de Tweede Kamerverkiezingen zullen zijn. CDA en SP lijken er het meest op achteruit te gaan ten opzichte van 2006. Er zijn ook significante verschuivingen tussen partijen zichtbaar. Zo zou volgens het onderzoek 21 procent van de CDA-stemmers in 2006 op 9 juni naar de VVD overstappen en de SP zou 16,5 procent van het electoraat aan de PvdA verliezen.

De PVV trekt stemmen weg bij alle partijen, maar netto de meeste bij de SP (14 procent). Kiezers bewegen ook naar ‘de andere kant’. Zo trekt de VVD meer PVV-stemmers dan

andersom (21 tegen 13 procent). Netto snoept de VVD de PVV dus 8 procent af. Wel krijgt de PVV 24 procent van de kiezers die in 2006 niet hebben gestemd zover dat op 9 juni wel en op de PVV te doen. Voor een belangrijk deel zijn dit jongeren.

Welke coalitie wil Nederland?

VVD, PvdA, D66 en CDA, in die volgorde, worden door de respondenten het meest genoemd als toekomstige regeringspartijen. De ruime voorkeur voor D66 (35 procent) is opvallend, omdat veel minder respondenten ook daadwerkelijk op deze partij zeggen te gaan stemmen. D66 wordt dus door velen gezien als een gewenste coalitiepartij naast de partij waar men zijn stem op uitbrengt.

Er is ook gekeken naar de voorkeur voor coalitiepartners binnen de partijen. De CDA-stemmers gaan het liefst (66 procent) met de VVD in een coalitie. Na de liberalen genieten de ChristenUnie (33 procent) en D66 (27 procent) de voorkeur. De PvdA blijft bij de CDA-stemmers op 20 procent steken, terwijl de PVV niet hoger komt dan 4 procent.

De PvdA-stemmers zien het meest brood in samenwerking met D66 (59 procent) en GroenLinks (51 procent). De VVD (33 procent) wordt ruimschoots verkozen boven het CDA (17 procent).

Van de VVD-stemmers wil 51 procent een coalitie met het CDA, dat met 49 procent op de hielen wordt gezeten door D66. De PVV (25 procent) is in de ogen van de VVD-stemmers aantrekkelijker als coalitiepartner dan de PvdA (16 procent).

Onder de PVV-stemmers is de VVD veruit de meest gewenste coalitiepartner (56 procent). Trots op Nederland is met 28 procent een goede tweede. De SP (17 procent) scoort net iets hoger dan het CDA (16 procent).

D66 vervult een sleutelrol, de kiezers op deze partij vinden zowel de VVD (67 procent) als de PvdA (52 procent) een geschikte partner.

De conclusie is dat twee coalities ruime steun van de kiezers zullen krijgen: de combinatie VVD-CDA-D66 zou op 45 procent steun kunnen rekenen, VVD-D66-PvdA op 49 procent. Die combinatie valt echter slecht bij met name de PvdA-kiezers.

Wie is de Nederlandse kiezer?

In het onderzoek staan verschillen tussen groepen in de samenleving centraal. Daarom zijn de achtergrondkenmerken van de respondenten nader geanalyseerd. Het gaat daarbij om achtergrondvariabelen zoals sekse, leeftijd, opleidingsniveau (voltooid), levensovertuiging en inkomen. Ook is gekeken naar de mate van stedelijkheid van de woonomgeving.

Onder de CDA-stemmers zijn relatief veel ouderen en nauwelijks niet- of anders gelovigen. De PvdA heeft veel babyboomers. De SP is de enige partij met meer huurders dan kopers. De VVD telt het hoogste percentage werkenden en bezitters van koopwoningen. De PVV heeft veel jongeren tot 25 jaar, relatief veel katholieken en het hoogste percentage laag beroepsniveau. GroenLinks heeft de minste religieuze kiezers en de meeste alleenstaanden. De ChristenUnie heeft de meeste jongeren, maar is in de leeftijdscategorie boven 44 jaar ondervertegenwoordigd. D66 heeft het hoogste percentage hoog beroepsniveau. De SGP heeft weinig aanhang in de steden en gemiddeld de grootste gezinnen. De Partij voor de Dieren is sterk stedelijk georiënteerd. Trots op Nederland moet het vooral hebben van stemmers tussen de 25 en 45 jaar en heeft een laag percentage werkenden.

Stemgedrag naar twee dimensies

Om inzicht te bieden in de mate waarin opvattingen politieke keuzes direct of indirect beïnvloeden werden twee dimensies samengesteld waarin de reacties van respondenten op een aantal stellingen zijn gecombineerd. Het gaat om de economische dimensie en de sociale dimensie. De invloed van deze dimensies op de partijkeuze werd gemeten. Voor de economische dimensie ging dat volgens een schaal van progressief naar conservatief en voor de sociale dimensie van kosmopolitisch naar behoudend.

De kiezers met een kosmopolitisch profiel wonen in de binnenstad van grote steden of in kleine gemeenten (5000 inwoners of minder). In Den Haag wonen de meeste kosmopolieten, en naast het westen vinden wij hen in de regio Noord. De meest sociaal behoudende burger is merendeels laag opgeleid. De meest kosmopolitische burger heeft een academische opleiding afgerond. Hoe behoudender men is des te minder wil men bezuinigen. D66 en GroenLinks hebben een zeer sterke kosmopolitische achterban. De VVD kiezers zijn minder behoudend dan die van Trots op Nederland, de PVV en de SGP.

De economische dimensie is minder onderscheidend, in elke gemeente wonen in economische zin progressieve en conservatieve kiezers. Uitzondering zijn Rotterdam en Amsterdam, daar wonen gemiddeld meer economisch progressieve mensen. Den Haag is gemiddeld het meest conservatief. Economisch gemiddeld het meest conservatief is de groep 'vrij beroep', daarnaast scoren de bovenmodale inkomens conservatiever. De lagere inkomensgroepen, met uitzondering van de allerlaagsten, scoren progressiever. Zij hebben veelal een huurwoning, de eigenaren van een koopwoning zijn gemiddeld vaker conservatief. De meest progressieve kiezers stemmen GroenLinks, SP, PvdA en CU. Ook is de meerderheid van de kiezers van D66 en PvdD progressief. Partijen met een overwegend economische conservatieve achterban zijn de VVD, PVV en Trots op Nederland. Het CDA zit tussen deze twee blokken in.

Door het combineren van beide dimensies ontstaat een beeld van het politieke landschap. Hierin markeert het CDA de middenpositie, dichtbij de Partij voor de Dieren. De partijen die bekend staan als links (SP, PvdA en GroenLinks) zien we onder het CDA, dus aan de meer progressieve kant. De rechtse partijen (VVD, Trots op Nederland en PVV) hebben op beide dimensies een hoger gemiddelde dan het CDA. Opvallend is dat Trots op Nederland en de PVV elkaar vrijwel geheel overlappen.

PVV als extra reden om te stemmen

“De opkomst van de PVV in de landelijke politiek is voor mij een extra reden om te gaan stemmen”. 54 procent van de respondenten is het grotendeels (31 procent) of helemaal (23 procent) eens met deze stelling.

Het idee dat politiek steeds meer om 'de poppetjes' gaat wordt door dit onderzoek weerlegd. Voor meer dan de helft van de respondenten geeft de inhoud van het verkiezingsprogramma de doorslag bij de stemkeuze en voor 21 procent gaat het om een combinatie van factoren waarvan persoonlijke kenmerken een onderdeel zijn.

Opmerkelijk is dat 0 procent van de respondenten zeer tevreden is met wat de regering de afgelopen drie jaar heeft gedaan. De meeste respondenten geven aan niet tevreden, maar ook niet ontevreden te zijn (39 procent), 33 procent is ontevreden.

Hoeveel wil de Nederlander bezuinigen?

Niet meer dan 18 miljard euro, voor zover men bezuinigingen überhaupt nodig acht. 5 procent van de respondenten vindt het niet nodig en 21 procent weet niet in welke mate bezuinigingen nodig zijn. 18 procent vindt 10 miljard voldoende, 17 procent stemt in met 25 miljard en slechts 2 procent is te porren voor 35 miljard aan bezuinigingen. Hoe sociaal behoudender de kiezer is, des te minder wil men bezuinigen. De meeste respondenten zijn tegen bezuinigingen op posten als Basisbeurs studenten omzetten naar leenstelsel (42 procent voor, CDA, VVD, PVV, kiezers 55 jaar en ouder), de WW (34 procent, VVD, kiezers 25-44 jaar), verdubbelen collegegeld hoger onderwijs (25 procent, PVV, VVD, kiezers 55-74 jaar), de hypotheekrenteaftrek afschaffen (19 procent, GroenLinks, PvdA, SP, kiezers vanaf 55 jaar), het minimumloon verlagen met 10 procent (17 procent, VVD, kiezers 25-34 jaar en boven 75 jaar), het basispakket zorgverzekering (14 procent, SGP, CU, VVD, kiezers 25-34 jaar), aantal lesuren en vakken middelbaar onderwijs beperken (12 procent, geen draagvlak), verhoging eigen risico zorgverzekering tot 775 euro (9 procent, SGP, CU, kiezers 75 jaar en ouder). Men voelt veel meer voor bezuinigingen op ambtenaren bij de Rijksoverheid (84 procent, breed draagvlak bij alle partijen en leeftijden), de toelating van immigranten selectiever (81 procent, alle partijen, alle leeftijden), bezuinigen op defensie (68 procent, breed draagvlak met uitzondering van SGP, alle leeftijden), het opheffen van provincies en waterschappen (57 procent, PVV, kiezers 55 jaar en ouder), het legaliseren van softdrugs (54 procent, GroenLinks, D66, SP, PvdA, PVV, VVD, kiezers 18-44 jaar), beperken hypotheekrenteaftrek (52 procent, PvdA, SP, GroenLinks, CU, D66, kiezers vanaf 45 jaar) en het beperken van de kinderopvangtoeslag (52 procent, SGP, CU, kiezers 45-54 jaar).